УДК 336.71:005.334-047.27

Вовченко Оксана Сергіївна,
асистент кафедри фінансів та банківської справи
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СУТТЄВИХ РИЗИКІВ БАНКІВ

Кризові явища у фінансовій системі як на міжнародному, так і національному рівнях актуалізували увагу банківської спільноти до організації управління ризиками для забезпечення стабільного функціонування банків. Методологічною основою для цього став зміст Другого компонента (Pillar II) Базеля II, у якому сформульовано основні принципи та рекомендації щодо організації системи управління ризиками в банках, а також стимулювання розвитку управління ризиками визначено як перспективний пріоритет системи банківського нагляду [1]. З урахуванням цих рекомендацій Базельського комітету, Європейським центральним банком було розроблено принципи організації внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу (ICAAP), які повинні бути імплементовані до систем управління ризиками банків [2]. У зв'язку із зазначеними методологічними змінами та відповідно до четвертого принципу ICAAP, наразі об'єктами системи управління ризиками є всі суттєві ризики банку, причому, як вже прийняті, так і потенційні. Аналогічні положення відображені і у відповідних нормативних документах Національного банку України [3].

В аспекті науково-методичних підходів до ідентифікації суттєвих ризиків банку доречно виокремити такі три їх групи: регуляторний, кількісний та якісний. Так, згідно з регуляторним підходом, перелік тих ризиків, які повинні обов'язково ідентифікуватися банком як суттєві, визначає регулятор. У цьому питанні національні регулятори спираються на таке:

1) рівень розвитку культури управління ризиками. Як результат, чим вищий її рівень, тим більш демократичними є взаємовідносини між регулятором та банками, а також має місце наділення банківських установ ширшими можливостями до застосування власно розробленої методології, у тому числі, до визначення переліку суттєвих ризиків діяльності. На нашу думку, це знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з рівнем усвідомленості банками необхідності вибудовувати власну діяльність з урахуванням суспільно значущих пріоритетів. Це, своєю чергою, потребує поступального розвитку самосвідомості банківської спільноти у напрямі бажання не тільки формально дотримуватися встановлених норм, а й реалізовувати соціально значущі функції;

2) Базельські рекомендації щодо методології оцінки достатності капіталу. Так, національні регулятори для визначення переліку ризиків, що повинні підлягати обов'язковому визначенню банками як суттєві, можуть спиратися як на Pillar II, так і Pillar III Базеля II. Тоді, у першому випадку, мова йде про кредитний, ринковий та операційний ризики, тобто ті, що ураховуються при розрахунку нормативу достатності регулятивного капіталу; а у другому випадку – це також ризик концентрації у рамках кредитного ризику, ризик репутації, процентний та стратегічний ризики.

Отже, згідно з регуляторним підходом робиться припущення про безумовну суттєвість певного незмінного переліку ризиків для всіх банків, що є дискусійним. Зокрема, кредитний ризик, у цілому, безперечно є суттєвим банківським ризиком, а його необґрунтоване накопичення здатне підірвати фінансову стабільність не лише банківського, але й фінансового сектору загалом, доказом чому є іпотечна криза 2007 року. Утім, на нашу думку, доречним є розгляд гіпотези, що кредитний ризик не

завжди повинен відноситися до найбільш суттєвих ризиків кожного банку.

З метою доведення сформульованої гіпотези здійснено оцінку суттєвості кредитного ризику у розрізі банків України, яка дозволила виявити, що для 74% діючих банків частка кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком за методологією НБУ, в обсязі кредитної заборгованості ($К_{риз}$) становить удвічі менше значення, аніж для банківського сектору загалом (табл. 1). При цьому станом на 01.08.2020 лише для восьми банків значення цього показника перевищує середній для банків рівень, а двадцять дев'ять банків характеризуються не менш ніж удвічі нижчим від середнього значенням $К_{риз}$ (станом на 01.08.2020 мова йде про значення менше, ніж 10%). У цьому контексті постає питання, чи повинні ці двадцять дев'ять банків ідентифікувати кредитний ризик як суттєвий?

Таблиця 1

Кількісні ознаки суттєвості кредитного ризику для банків України

Показники	Станом на		
	01.01.2019	01.01.2020	01.08.2020
1. Кількість діючих банків, од.	78	75	75
1.1. з них кількість банків, що надають кредити, од.	76	73	73
2. Частка кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком, у сукупній кредитній заборгованості банків (далі - К1), %	50	49	50
3. Середнє по банківському сектору значення частки кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком, у сукупній кредитній заборгованості (далі - К2), %	17	19	20
4. Кількість банків, для яких значення $К_{риз}$ більше за значення К1, од.	10	6	8
4.1. з них системно важливі банки, од.	*4*	*3*	*3*
5. Кількість банків, для яких значення $К_{риз}$ вдвічі менше за значення К1, од.	56	54	56
6. Кількість банків, для яких значення $К_{риз}$ вдвічі менше за значення К2, од.	29	31	29
6.1. з них системно важливі банки, од.	*1*	*3*	*2*

Примітка. При розрахунку показників у рядках 3, 5 та 6 бралися до уваги лише банки, які здійснюють кредитну діяльність.

Джерело. Розраховано на основі Наглядової статистики Національного банку України [4].

Відповідь на це запитання потребує більш детального розгляду додаткових характеристик кредитного ризику цих банків, а саме: 1) розгляду цього аспекту у розрізі бізнес-ліній (корпоративного та роздрібного кредитування); 2) урахування градації кредитного ризику залежно від кредитного класу боржників (табл. 2).

Проведений аналіз дозволив виявити таке:

- незважаючи на те, що ця вибірка банків характеризується відносно невисоким значенням $К_{риз}$, утім, з'ясовано, що величина їх кредитного ризику на 57% сформована завдяки наявності непрацюючих активів (NPL). При цьому, частка кредитного ризику, зумовленого NPL (K_{risk}^{NPL}), для роздрібного кредитування становить 15%, а для корпоративного кредитування – 42%;
- для десяти банків вибірки їх значення $К_{риз}$ за роздрібним кредитуванням, зумовлене NPL, перевищує 15% та для восьми банків – 42% у сфері корпоративного

кредитування. При цьому два банки (АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «Полтава-банк») характеризуються перевищенням за обома бізнес-лініями;

- серед сформованої вибірки лише у чотирьох банках обсяг кредитного ризику, зумовленого NPL, одночасно і за роздрібним, і за корпоративним кредитуванням дорівнює нулю. Окрім АТ «Дойче Банк ДБУ» та АТ «СЕБ корпоративний банк», до них також відносяться АТ «Банк Авангард» та АТ «КБ «Земельний капітал». При цьому станом на 31.12.2019 частка клієнтського кредитного портфеля в активах АТ «Банк Авангард» становить 10% проти частки у 78% портфеля цінних паперів, який сформований за рахунок депозитних сертифікатів НБУ та державних облігацій.

Таблиця 2

Результати поглибленої діагностики ступеня суттєвості кредитного ризику для вибірки банків, що аналізується (станом на 01.08.2020)

Показники	Назва бізнес-лінії банку	
	Роздрібне кредитування	Корпоративне кредитування
1. Кількість банків, що включено до вибірки, од.	29	
1.1. з них, кількість банків, що розвивають відповідну бізнес-лінію, од.	26	29
2. Частка кредитного ризику, оціненого за NPL, у загальному обсязі кредитного ризику банку ($K_{risk}^{NPL)}$: 2.1. загальний рівень по вибірці банків, %	15	42
2.2. середнє значення у межах сформованої вибірки банків, % (далі – К3)	15	27
3. Кількість банків, для яких значення K_{risk}^{NPL} ≤5%, од.	8	11
3.1. з них, кількість банків, для яких умова (3) виконується для обох бізнес-ліній, од.	4	
4. Кількість банків, для яких K_{risk}^{NPL} >К3, од.	10	8
4.1. з них, кількість банків, для яких умова (3) виконується для обох бізнес-ліній, од.	2	

Джерело. Розраховано на основі Наглядової статистики Національного банку України [4].

Отже, на нашу думку, наразі АТ «Банк Авангард» відноситься до тих банків, для яких кредитний ризик не варто вважати суттєвим. Стосовно АТ «КБ «Земельний капітал», то частка його клієнтського кредитного портфеля в активах становить 75%. При цьому банк спеціалізується на корпоративному кредитуванні (станом на 31.12.2019 частка таких кредитів становить 99,9%), зберігаючи високу якість кредитів, оскільки $К_{риз}$ становить лише 0,3%. У цьому випадку не можна сказати, що кредитний ризик не відноситься до суттєвих ризиків банку через вагомість цього напряму його діяльності, а оцінка ступеня його суттєвості з позиції характеру впливу на фінансову стабільність повинна включати аналіз галузевої структури корпоративного кредитного портфеля.

Загалом, проведене емпіричне дослідження дозволило підтвердити висунуту гіпотезу, а також констатувати, по-перше, важливість використання диференційованого підходу, а саме – ідентифікації суттєвості ризику у розрізі бізнес-ліній та навіть окремих різновидів фінансових продуктів. По-друге, необхідність застосування комплексного підходу до формування критеріїв ідентифікації суттєвих ризиків банків та оцінки ступеня їх суттєвості.

Література

1. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework [Електронний ресурс] : Basel Committee on Banking Supervision, 2006. – Режим доступу: https://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf.

2. ECB Guide to the internal capital adequacy assessment process (ICAAP) [Електронний ресурс]: European Central Bank, 2018. – Режим доступу: https://www.bankingsupervision. europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.icaap_guide_201811.en.pdf.

3. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [Електронний ресурс] : затв. постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text.

4. Наглядова статистика [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3.

УДК 336.77

Акіншина Олена Володимирівна,
магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Фінансова система є вагомою складовою, що забезпечує економічний розвиток країни. Сучасний стан фінансової системи в Україні свідчить про наявність негативних тенденцій та проблем в цій галузі, які потребують впровадження ефективних заходів щодо їх подолання [3].

Складовою частиною фінансової системи України є фінансовий ринок, який забезпечує рух грошових потоків через фінансово-кредитних посередників.

Кредитний ринок, виступаючи елементом фінансового ринку, забезпечує формування попиту і пропозиції на позикові кошти. Саме на кредитному ринку обертаються боргові фінансові інструменти.

Кредитний ринок насамперед є механізмом перерозподілу коштів, що дає можливість трансформувати грошовий капітал у позиковий. За його сприянням тимчасово вільні грошові кошти можуть бути надані в нетривале користування за певну винагороду – процент. Таким чином, кредит розв'язує протиріччя між потребою вільного руху капіталу із однієї галузі в іншу, закріплюючи його у певній формі, заохочує розвиток виробництва, а також пришвидшує формування фінансових ресурсів.

Економічна роль кредитного ринку полягає в тому, що йому притаманна здатність єднати дрібні окремі грошові кошти для їх акумуляції. Це надає змогу ринку досить активно та дієво впливати на поєднання виробничих відносин і капіталу.

На кредитному ринку України фінансові відносини виникають між Національним банком України і банківськими установами, між окремими банками, банками і їх клієнтами (фізичними і юридичними особами), іноземними банківськими установами, міжнародними фінансово-кредитними, небанківськими фінансовими і банківськими установами або їх клієнтами тощо.

З метою стабільного функціонування кредитного ринку необхідна чітко визначена інфраструктура, яка дає можливість існування оптимальної взаємодії між зазначеними суб'єктами. Певна інфраструктура, яка формує сукупність вітчизняних фінансових інститутів, що нагромаджують вільні грошові кошти і надають їх у позику,